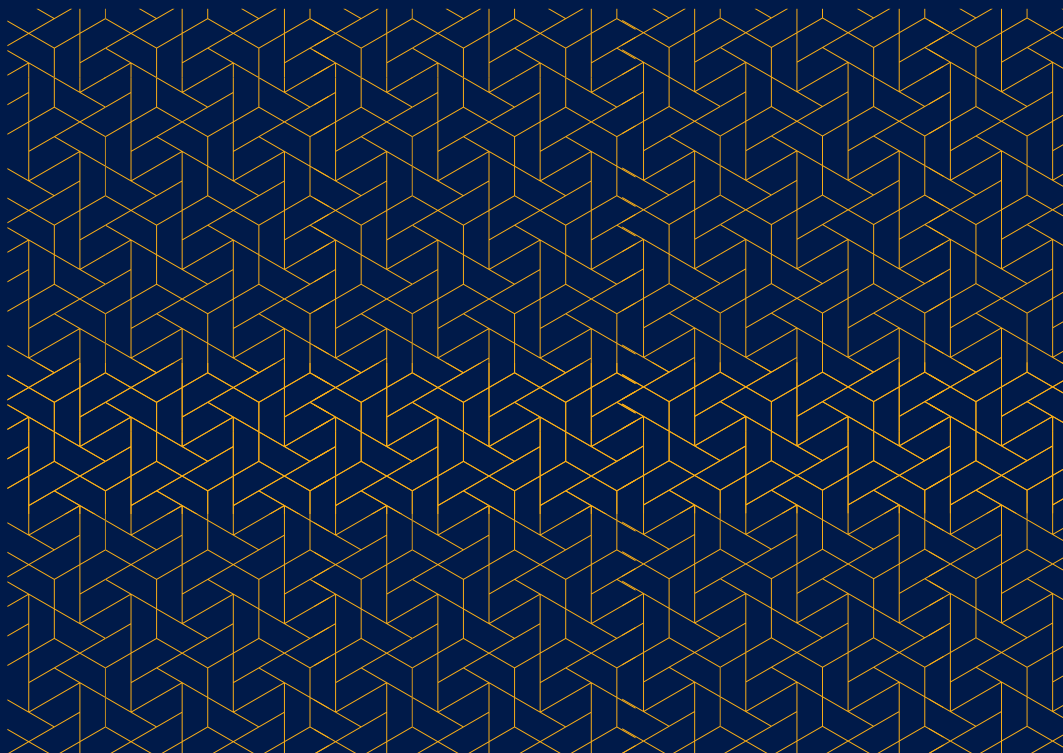

PRANUESHMËRIA E INFORMACIONIT TË (KUNDËR-) ZBULIMIT SI PROVË NË GJYKATË

Rreth këtij Punimi Kërkimor

Ky Dokument Kërkimor u përgatit nga Divizioni i Evropës dhe Azisë Qendrore i DCAF. DCAF dëshiron të falenderojë Departamentin Federal të Mbrojtjes, Mbrojtjes Civile dhe Sportit (DDPS) të Konfederatës Zvicerane dhe Ministrinë Norvegjeze të Punëve të Jashtme për mbështetjen e tyre për të bërë të mundur këtë botim.

Rreth DCAF

DCAF - Qendra e Gjenevës për Qeverisjen e Sektorit të Sigurisë është e përkushtuar për përmirësimin e sigurisë së shteteve dhe shtetasve të tyre brenda një kornize të qeverisjes demokratike, sundimit të ligjit, respektimit të të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore. Që nga themelimi i saj në vitin 2000, DCAF ka kontribuar në bërjen e paqes dhe zhvillimit më të qëndrueshëm duke ndihmuar shtetet partnere, dhe aktorët ndërkombëtarë që mbështesin këto shtete, për të përmirësuar qeverisjen e sektorit të tyre të sigurisë përmes reformave gjithëpërfshirëse dhe pjesëmarrëse. Krijon produkte inovative të njohurive, promovon normat dhe praktikatat e mira, ofron këshilla ligjore dhe politike dhe mbështet ngritjen e kapaciteteve të aktorëve shtetërorë dhe jo-shtetërorë të sektorit të sigurisë.

E drejta e autorit

Botuar në Zvicër në vitin 2021 nga DCAF - Qendra e Gjenevës për Qeverisjen e Sektorit të Sigurisë

DCAF - Geneva Centre for Security Sector Governance

Maison de la Paix

Chemin Eugène-Rigot 2E

CH-1202 Geneva, Switzerland

Tel: +41 22 730 94 00

info@dcaf.ch

www.dcaf.ch

X: @DCAF_Geneva

Cito si: DCAF - Qendra e Gjenevës për Qeverisjen e Sektorit të Sigurisë 2021. Pranueshmëria e Informacionit të (Kundër-) Zbulimit si Prova në Gjykatë. (Gjenevë: DCAF).

Shënim

Mendimet e shprehura në këtë botim janë të autorëve dhe nuk pasqyrojnë mendimet ose pikëpamjet e Departamentit Federal të Mbrojtjes, Mbrojtjes Civile dhe Sportit të Konfederatës Zvicerane dhe Ministrisë Norvegjeze të Punëve të Jashtme.

DCAF inkurajon përdorimin, përkthimin dhe përhapjen e këtij botimi. Sidoqoftë, kërkohet që të pranoni dhe citoni materiale dhe të mos ndryshoni përmbajtjen.

Autor: Andrej Bozhinovski

Design & layout: DTP Studio

ISBN: 978-92-9222-725-8

Përmbajtja

Lista e shkurtesave dhe akronimeve.....	4
Hyrje	5
1. Standardet e Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe Jurisprudencës së Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut..	6
2. Standardet dhe Jurisprudenca e Gjykatës Evropiane të Drejtësisë.....	8
3. Trajtimi i dëshmive të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në Evropë: Çështje të Sigurisë Kombëtare, Vlerësim Gjyqësor, Rregulla Evidentimi dhe Masat Mbrojtëse Procedurale	10
3.1. Përdorimi i provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në gjykatë	10
3.2. Përvojat kombëtare	12
Konkluzion.....	27

Lista e shkurtesave dhe akronimeve

BE	Bashkimi Evropian
KEDNJ	Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut
GJED	Gjykata Evropiane e Drejtësisë
GJEDNJ	Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut
FISA	Akti i Mbikqyrjes së Inteligjencës së Jashtme
CIPA	Akti i Procedurave të Informacionit të Klasifikuar
SIAC	Komisioni Special i Apelimit të Emigracionit

Hyrje

Sfidat globale të sigurisë – si lufta kundër terrorizmit, siguria kibernetike, lufta kundër përhapjes së armëve të shkatërrimit në masë, krimi i organizuar, korrupsioni dhe trafikimi i drogës – kanë transformuar objektivat, natyrën dhe instrumentet e të drejtës penale. Shtetet kanë vendosur masa bazuar në parimin e shtetit të së drejtës që u lejon hetuesve dhe prokurorëve të përdorin informacionin e ndjeshëm të shërbimeve të zbulimit dhe të zbatimit të ligjit si provë në procedurat gjyqësore në një mënyrë që siguron jo vetëm mbrojtjen e burimeve dhe metodave të mbledhjes, por edhe të drejtën e të pandehurit për një gjykim të drejtë si një garanci themelore procedurale. Në shumicën e vendeve të Bashkimit Evropian (BE), provat e mbledhura nga shërbimet e zbulimit përdoren në procedurat gjyqësore vetëm si informacion i përgjithshëm. Informacioni i përgjithshëm ose drejtues përcaktohet si informacion që ndahet nga shërbimet e zbulimit me autoritetet e zbatimit të ligjit ose informacion nga burime të zbulimit që mund të shërbejë për të nxitur një hetim të pavarur policor. Ai gjithashtu përmendet si informacion nga burime të zbulimit që përdoret vetëm për “qëllime të drejtimit”. Ky informacion mund të përdoret për të mbështetur një hetim të pavarur (rast) – por jo si provë në procedurat gjyqësore – ose si informacion i posaçëm¹ (Spanjë); nuk mund të shërbejë si provë standarde ose kryesore² ose si prova e vetme mbi të cilën gjykata jep një dënim. Veçanërisht, legjislacionet e Austrisë, Italisë dhe Kroacisë ofrojnë një dallim të qartë midis shërbimeve të zbulimit dhe kompetencave të tyre nga njëra anë dhe autoriteteve të zbatimit të ligjit dhe kompetencave të tyre nga ana tjetër. Mbretëria e Bashkuar dhe Holanda, nga ana tjetër, ndjekin një qasje të ndryshme dhe legjislacioni i tyre përkatës procedural lejon përdorimin e drejtpërdrejtë të provave të tilla në procedurat penale dhe përfshin procedura të veçanta (Mbretëria e Bashkuar) në lidhje me përdorimin e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në gjykatë. Si rezultat i këtij diversiteti, një qasje e integruar dhe koherente është e nevojshme në Evropë për të lehtësuar bashkëpunimin dhe shkëmbimin e informacionit midis shërbimeve të zbatimit të ligjit dhe shërbimeve të zbulimit. Brenda

- 1 Termi informacion i posaçëm u paraqit nga Gjykata e Lartë e Spanjës gjatë rastit të terrorizmit të vitit 2001 (STS 2084/2001), i cili ndikoi në parimet provuese të zbatuara nga gjykata. Gjykata deklaroi se raportet nga anëtarët të Gardës Civile mund të konsiderohen raporte të zbulimit dhe të kategorizohen si ‘prova eksperte të zbulimit’ dhe jo prova dëshmuese; megjithatë, ky qëndrim u braktis në vitin 2005 gjatë një rasti të ngjashëm (STS 1029/2005). Për më shumë informacion, shiko: <http://www.poderjudicial.es/search/index.jsp>.
- 2 Provat kurore (siç quhen në jurisprudencën e vendeve të Komonuelthit) ose provat kryesore janë prova të paraqitura para një gjykate për të provuar ose kundërshtuar një pikë, siç janë deklaratat e dëshmitarëve, dokumentet dhe sendet materiale.

kontekstit të së drejtës penale, ky informacion mund të përdoret si një katalizator për të nxitur hetime të aktiviteteve terroriste, krimin të organizuar, korrupsionit dhe përpjekjeve të tjera për të prishur rendin publik, duke gjetur ekuilibrin e duhur midis privatësisë dhe sigurisë.

Duke pasur parasysh kompleksitetin e kësaj çështjeje, kjo përmbledhje tematike synon të ofrojë një vlerësim krahasues të pranueshmërisë, trajtimit dhe pasqyrimit praktik të provave të marra nga shërbimet e zbulimit në gjykatë, përmes një analize të praktikave më të mira evropiane dhe ndërkombëtare – si dhe jurisprudencës në fuqi dhe standardeve të të drejtave të njeriut të Gjykatës Evropiane të Drejtësisë (GJED) dhe Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ). Për më tepër, ai tregon se provat e marra nga shërbimet e zbulimit nuk konsiderohen gjithmonë të papranueshme dhe përfundimisht demonstron se prova të tilla mund të shërbejnë për të filluar hetime ose për të lehtësuar hetimet në vazhdim duke respektuar jo vetëm shqetësimet e sigurisë kombëtare por edhe të drejtën e të pandehurit për një gjykim të drejtë.

Kjo përmbledhje është e përbërë nga tre seksione. Seksioni i parë ofron një pasqyrë të standardeve dhe parimeve të GJEDNJ-së dhe GJED të Bashkimit Evropian. Pjesa e dytë analizon trajtimin e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në Evropë, duke përfshirë rastet e sigurisë kombëtare, vlerësimin gjyqësor, rregullat provuese dhe masat mbrojtëse proceduriale. Ai demonstron se si provat e mbledhura nga shërbimet e zbulimit janë të pranueshme në gjykatë përmes zbatimit të ‘parimit të proporcionalitetit’ dhe thekson praktikën më të mira të vëzhguara përmes prizmit të Holandës, Mbretërisë së Bashkuar dhe disa juridiksioneve të tjera. Përshkruan trajtimin e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në legjislacionin dhe jurisprudencën e SHBA-së, qasjen e integruar dhe të koordinuar të shërbimeve të zbulimit dhe agjencive të zbatimit të ligjit ndaj aktiviteteve që lidhen me parandalimin e terrorizmit dhe krimin të organizuar dhe implikimet e përdorimit të provave të mbledhura përmes aplikimit të Aktit të Mbikëqyrjes së Inteligjencës së Jashtme (FISA) dhe Aktit të Procedurave të Informacionit të Klasifikuar (CIPA) në gjykatë. Konkluzionet përmbledhin analizën rreth përdorimit të provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit, si dhe trajtimin e tyre dhe ofron udhëzime për praktikën më të mira në përdorimin e tyre në procedura.

1. Standardet e Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe Jurisprudencës së Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut

GJEDNJ në Strasburg është angazhuar me çështje të ndryshme që

prekin marrëdhëniet midis sigurisë kombëtare, shërbimeve të zbulimit dhe gjykimeve të të drejtave të njeriut në rastet e mbikëqyrjes së shërbimeve të zbulimit. Ndërsa koncepti i sigurisë kombëtare nuk është përcaktuar në mënyrë gjithëpërfshirëse, jurisprudenca evropiane i jep një substancë këtij përkufizimi, duke deklaruar se ai 'përfundimisht përfshin mbrojtjen e sigurisë shtetërore dhe demokracisë kushtetuese nga spiunazhi, terrorizmi, mbështetja për terrorizmin, separatizmin dhe nxitjen e shkeljes së disiplinës ushtarake'.³ Jurisprudenca e gjykatës përshkruan vlerësimet ex post nëse veprimet e shteteve që ndërhyjnë në të drejtat e njeriut mbi baza të sigurisë kombëtare janë në përputhje me Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ)⁴. Për të përcaktuar ligjshmërinë e veprimeve duhet të përmbushen tre standarde kryesore:

- vlerësim nëse veprimet e ndërmarra nga shteti janë **të ligjshme** dhe të cilësisë **së legjislacionit kombëtar**;
- vlerësim nëse veprimet janë **të nevojshme në një shoqëri demokratike** dhe nëse ato i përmbahen **parimit të proporcionalitetit**; dhe
- vlerësim nëse janë të pranishme mjetet juridike efektive **dhe kontrolli gjyqësor**.

Standardet e nenit 6 të KEDNJ-së ofrojnë detaje të së drejtës për një gjykim të drejtë, përfshirë të drejtën për një seancë publike para një gjykate të pavarur dhe të paanshme brenda një kohe të arsyeshme, prezumimin e pafajësisë dhe të drejta të tjera minimale procedurale, si e drejta për mbrojtje; koha dhe lehtësimet e duhura për të përgatitur mbrojtjen; qasja në përfaqësimin ligjor, përkthimin dhe interpretimin; dhe mundësia për të kundërshtuar provat dhe për të marrë në pyetje dëshmitarët. Megjithatë, gjykata nuk mund të përcaktojë llojin e provave të lejuara pasi shtetet gëzojnë një marzh vlerësimi në hartimin e ligjeve në lidhje me provat dhe pranueshmërinë e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit dhe vlerësimin e provave të tilla.⁵ Më konkretisht, në kontekstin e provave të mbledhura nga shërbimet

3 Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut. 2013. 'Siguria kombëtare dhe jurisprudenca evropiane'. Divizioni i Kërkimeve, Këshilli i Evropës. Gjetet në: <https://rm.coe.int/168067d214>.

4 Standardet e ndërhyrjes së shteteve në të drejtat e njeriut u shpjeguan nga gjyqtari dhe ish-Ministri i Drejtësisë të Sllovenisë, Ales Zalar në Konsultimin e 11-të Strategjik të DCAFs mbi Pranueshmërinë e (informacionit të kundërzbulimit) si dëshmi në Gjykata. Për më tepër, ai gjithashtu theksoi çështjen e rritjes së mbikëqyrjes gjyqësore dhe nevojën për të harmonizuar legjislacionin kombëtar për trajtimin e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit.

5 Shiko: Handyside kundër Mbretërisë së Bashkuar, 7 dhjetor 1976, Aplikimi Nr. 5493/72, Seria A, Nr. 24, f. 17, para. 48. Për lexim shtesë mbi dëshmitë e dëshmitarëve anonimë, shih: Kostovski kundër Holandës, 20 nëntor 1989, Aplikimi Nr. 11454/85, Seria A, Nr. 166, para. 42.

e zbulimit, dëshmia e nëpunësve të shërbimeve të zbulimit nuk është gjithmonë e papranueshme si provë. Jurisprudenca e gjykatës dikton gjithashtu se në luftën kundër terrorizmit, disa kufizime mund të zbatohen ndaj të drejtave të të pandehurve. Në Doorson kundër Holandës, gjykata gjeti se përdorimi i dëshmitarëve anonimë për të përcaktuar dënimin “nuk është në të gjitha rrethanat i papajtueshëm me Konventën” sepse dëshmitari anonim mund të jetë një nëpunës i shërbimeve të zbulimit i fshehtë dhe zbulimi i identitetit të tij ose të saj mund të rrezikojë familjen e tij ose të saj, dhe gjithashtu mund të dëmtojë dobinë e tij ose të saj për operacionet e ardhshme.⁶ Këto përjashtime mund të shtrihen vetëm në luftën kundër terrorizmit kur ‘përpjesëtimi i qëllimit, dhe masat kompensuese për të mbrojtur interesat e të akuzuarve duhet të merren në mënyrë që të ruhet drejtësia e procedurave dhe të sigurohet që të drejtat procedurale nuk janë të shterura nga substanca e tyre’.⁷ Moszbulimi i disa provave duhet të kundërbalancohet nga procedurat e ndjekura nga autoritetet gjyqësore. Këto procedura duhet të jenë sa më kundërshtuese, të ruajnë parimin e ‘barazisë së armëve’ dhe t’i nënshtrohen kontrollit gjyqësor gjatë gjithë kohës.⁸

2. Standardet dhe Jurisprudenca e Gjykatës Evropiane të Drejtësisë

Jurisprudenca e GJED përqëndrohet në dy aspekte të rëndësishme: (1) mundësia e pranimit të provave të fshehta dhe (2) ligjshmëria e ndërhyrjes ekzekutive në të drejtën e mbrojtjes nga veprimet e zbulimit në fushën e politikave anti-terroriste të BE-së. ‘Procedura e materialit të mbyllur’ (CMP) e Mbretërisë së Bashkuar, si pjesë e Aktit të Drejtësisë dhe Sigurisë shikuar përmes rastit të ZZ. kundër Sekretarit

- 6 Shih: Doorson kundër Holandës, 26 mars 1996, Kërkesa Nr. 20524/92, Raportet e Aktgjykimeve dhe Vendimeve 1996-II, para. 69. Shiko gjithashtu: A. dhe të tjerë kundër Mbretërisë së Bashkuar, 19 shkurt 2009, Kërkesa Nr. 3455/05, Aktgjykimeve dhe Vendimeve 2009, paragrafi 231 ku GJEDNJ thotë se “përdorimi i materialit të mbyllur shkaktoi një shkelje të nenit 6”. Këtu, procedimi kombëtar u zhvillua edhe në Mbretërinë e Bashkuar para Komisionit Special të Apelimit të Emigracionit (SIAC); kërkuesit pretenduan se përjashtimi i Mbretërisë së Bashkuar nga Neni 5(1) i KEDNJ-së ishte i ligjshëm sipas Aktit për Antiterrorizëm, Krim dhe Siguri (ATCSA) 2001. Për më shumë informacion, shiko: Coster van Voorhout, Jill E.B. 2006. ‘Intelligence as legal evidence: Comparative criminal research into the viability of the proposed Dutch scheme of shielded intelligence witnesses in England and Wales and legislative compliance with Article 6(3) ECHR’, Utrecht Law Review, Vol. 2, Botimi 2, f. 18-22.
- 7 Rowe dhe Davies kundër Mbretërisë së Bashkuar, 16 shkurt 2000, Kërkesa Nr. 28901/95, Raportet e Aktgjykimeve dhe Vendimeve 2000-II, parag. 60-62.
- 8 Edwards kundër Mbretërisë së Bashkuar, 16 dhjetor 1992, Kërkesa Nr. 13071/87, Seria A, Nr. 247-B, parag. 34 dhe 36; Bricmont kundër Belgjikës, 7 korrik 1989, Kërkesa Nr. 10857/84, Seria A, Nr. 158, fq. 31, parag. 89; dhe S.N. kundër Suedisë, 2 korrik 2002, Kërkesa Nr. 34209/96, Raportet e Aktgjykimeve dhe Vendimeve 2002-V, parag. 44.

të Shtetit për Departamentin e Brendshëm, ofron shembullin më të mirë të aspektit të parë.⁹ Në këtë rast, GJED shprehu shqetësimin se gjykata kombëtare ishte e detyruar “të sigurote që dështimi i autoriteteve kompetente kombëtare për t’i zbuluar personit në fjalë, saktësisht dhe plotësisht, bazat mbi të cilat u mor një vendim [...] dhe për të zbuluar provat e lidhura me të është i kufizuar në atë që është rreptësisht e nevojshme dhe që ai është i informuar, në çdo rast për thelbin e këtyre bazave në një mënyrë që merr parasysh konfidencialitetin e nevojshëm të provave”. Aktgjykimi zgjidhi vendimin paraprak të shpallur nga Gjykata e Apelit (Angli dhe Uells, Divizioni Civil) në lidhje me vendimin për refuzimin e pranimit të një shtetasi të BE-së në Mbretërinë e Bashkuar për shkaqe të sigurisë publike. Apeli paraprak u bë përpara Komisionit Special të Apelit të Emigracionit (SIAC), ku Sekretari i Shtetit kërkoi që materiali të trajtohet si konfidencial dhe si “material i mbyllur”. Bazuar në këtë rast, GJED ka pranuar gjithashtu masën ekstreme të përdorimit të “provave sekrete” në sallën e gjyqit ku bëhet fjalë për informacionin e shërbimeve të zbulimit të marrë për qëllime të “sigurisë kombëtare”, duke vazhduar të respektojë standardet e të drejtave të njeriut. Lidhur me çështjen e dytë, çështja qendrore nga jurisprudenca e GJEDNJ-së është ‘Çështja Kadi’¹⁰ ose trilogjia Kadi.¹¹ Gjykata shqyrtoi nëse një rezolutë e Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara duhet të ketë epërsi ndaj ligjit të BE. Rasti është i rëndësishëm sepse, përkundër kritikës, gjykata tha se do të lejonte që masat e Këshillit të Sigurimit të kishin epërsi ndaj ligjit të BE vetëm në qoftë se do të vendoseshin masa mbrojtëse të mjaftueshme për të drejtat e njeriut. Duke pasur parasysh këtë, GJED gjeti një ekuilibër të përshtatshëm midis vlerave thelbësore kushtetuese të Kartës së të Drejtave Themelore të BE-së dhe masave efektive ndërkombëtare kundër terrorizmit. Për më tepër, zhvillimet pas rastit Kadi përsëritën rëndësinë e mbrojtjes së efektshme gjyqësore si një parim kryesor të BE-së. Rëndësia e çështjes buron nga qëndrimi i GJEDNJ-së mbi të drejtat themelore të individit dhe zhvillimin e standardeve mbikombëtare në lidhje me përdorimin e ‘informacionit të shërbimeve të zbulimit’ në procedurat

9 Shiko: Rasti ZZ kundër Sekretarit të Shtetit të Departamentit të Brendshëm, 4 qershor 2013, C-300/11.

10 Rasti T-306/01 Fondacioni Yusuf dhe Al Barakaat kundër Këshillit dhe Çështja T-315/01 Kadi kundër Këshillit dhe Komisionit të 21 shtatorit 2005.

11 Kadi u identifikua nga Këshilli i Sigurimit i OKB-së si një mbështetës i mundshëm i Al-Kaidës dhe për këtë arsye u veçua në lidhje me dënimin dhe, në veçanti, u vendos që pasuritë e tij të ngriheshin. BE e transpozoi këtë sanksion të OKB-së në një rregullore që Kadi pastaj e kundërshtoi para Gjykatave të BE-së. Në shkallën e parë, Gjykata e Përgjithshme refuzoi të shqyrtojë rregulloren e BE-së sepse kjo do të përbënte një shqyrtim të një mase të Këshillit të Sigurimit. Gjykata e Përgjithshme, megjithatë, shqyrtoi nëse Këshilli i Sigurimit kishte respektuar jus cogens, në veçanti disa të drejta themelore, por nuk gjeti një shkelje të këtij parimi.

para gjykatave evropiane, të cilat tregojnë se, pavarësisht nga detyrimet ndërkombëtare, respektimi i të drejtave themelore qëndron në themelet e rendit ligjor të BE-së, përfshirë ato të nenit 6 të Traktatit të Bashkimit Evropian dhe Kartës së BE-së.

3. Trajtimi i dëshmive të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në Evropë: Çështje të Sigurisë Kombëtare, Vlerësim Gjyqësor, Rregulla Evidentimi dhe Masat Mbrojtëse Procedurale

Në shumicën e vendeve në Evropë, ka një vijë të qartë midis zbatimit të ligjit penal dhe mbledhjes së provave të zbulimit. Me ligj, agjencitë e zbulimit kanë fuqi shumë kufizuese dhe detyra e përgjegjësi të detajuara; ato janë rreptësisht të ndara nga autoritetet e zbatimit të ligjit dhe informacioni që ato duhet ta mbledhin shërben për një qëllim tjetër: mbrojtjen e sigurisë kombëtare. Vini re, disa agjenci evropiane të zbulimit, veçanërisht shërbimet e brendshme të sigurisë (për shembull, në Poloni, Danimarkë, Irlandë dhe Letoni), kanë kompetenca të zbatimit të ligjit, veçanërisht në lidhje me të ashtuquajturat krime kundër shtetit ose krime të sigurisë kombëtare (të tilla si spiunazhi, subversioni, terrorizmi ose zbulimi i informacionit të klasifikuar). Në këto vende, transferimi i informacionit të zbulimit lidhur me këto çështje tek autoritetet 'e rregullta' të zbatimit të ligjit, të tilla si policia ose zyra e prokurorisë publike, për të nxitur ndjekjen penale ose që informacioni të përdoret në një gjyq është shumë i vështirë krahasuar me Shtetet e Bashkuara, Mbretërinë e Bashkuar ose Holandën. Edhe vendet e Common law përcaktojnë trajtimin dhe përdorimin e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në gjykatë. Në Evropë, rezistenca e GJEDNJ-së për të vendosur rregulla më të rrepta provuese është pjesërisht e lidhur me dallimet e vazhdueshme midis shteteve anëtare të Këshillit të Evropës në lidhje me rregullimin e provave në çështjet penale.¹²

3.1. Përdorimi i provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në gjykatë

Vendet përdorin modele të ndryshme për të përcaktuar përdorimin e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në gjykatë. Në modelin e parë, vendet¹³ kanë ndryshuar kodet e tyre përkatëse të

12 Shiko: J. Bentham. 1988 (1781). *The Principles of Morals and Legislation*, Amherst, New York: Prometheus Books; J. Bentham. 1837. *Principles of Judicial Procedure*, *The Works of Jeremy Bentham*, vol. 2; and J. Bentham. 1827. *Rationale of Judicial Evidence*, *The Works of Jeremy Bentham*, Vol. 6.

13 Austria, Danimarka, Gjermania, Sllovenia, Serbia dhe Spanja.

procedurës penale duke zgjeruar fushën e hetimeve klasike penale për të përfshirë “hetimin proaktiv penal”, i cili përfshin përdorimin e informacionit të shërbimeve të zbulimit për të nisur një hetim.¹⁴ Objektivi i këtyre hetimeve është të parandalojë përgatitjen ose ekzekutimin e një krimi të rëndë dhe të mundësojë fillimin e një hetimi penal kundër organizatës dhe/ose anëtarëve të saj. Si rezultat i këtyre reformave, mandati dhe kompetencat e autoriteteve të rregullta të zbatimit të ligjit është zhvendosur për t’i bërë ato më proaktive (të kryejnë më shumë hetimeve parandaluese si përgjigje ndaj shkallës së larta të krimit) dhe më pak reaktive (të kryejnë më pak hetime të krimeve), me rritjen e përdorimit të disa masave shtrënguese, si masa të posaçme hetimore, për të cilat edhe më tej nevojitet autorizim paraprak nga gjykata.

Në vendet që përdorin modelin e dytë,¹⁵ reforma e shërbimeve të zbulimit ka çuar në ndryshime në mandatin dhe fuqinë e shërbimeve të zbulimit. Ky model synon të përfshijë agjencitë e zbulimit brenda fushës së agjencive të zbatimit të ligjit nën juridiksionin e zyrës së specializuar të prokurorisë publike në hetimin paraprak. Kjo qasje fuqizon agjencitë e zbulimit për të zbatuar masa shtrënguese – të njëjta me ato të zbatuara nga autoritetet e zbatimit të ligjit sipas kodit të procedurës penale dhe ligjeve përkatëse të policisë – duke ndryshuar kështu natyrën dhe kompetencat e tyre. Në këtë afat kohor, ata janë të autorizuar të mbledhin informacion dhe të përdorin masa të caktuara të procedurës penale shtrënguese për të parandaluar përgatitjen ose ekzekutimin e një krimi. Hungaria është një shembull i një vendi që zbaton këtë model; ajo ka zgjeruar rregullat e Zyrës së Prokurorisë Publike, duke e autorizuar atë të përdorë shërbimin sekret dhe autoritetet e zbatimit të ligjit (policinë, doganat dhe policinë ushtarake) për të mbledhur informacion. Mbledhja e fshehtë e informacionit ka dy regjime të veçanta. Kategoria e parë nuk kërkon urdhër arresti dhe përfshin përdorimin e informatorëve dhe agjentëve të fshehtë, surveimin e përgjithshme të personave dhe ambienteve dhe forma të caktuara përgjimi. Kategoria e dytë kërkon një mandat ose autorizimin e Ministrit të Drejtësisë dhe përfshin surveimin dhe kontrollin e shtëpive private dhe përgjimin e telekomunikacionit. Informacioni sekret mund të vazhdojë të mblidhet deri në fillimin e një hetimi gjyqësor. Sapo të nisë një hetim gjyqësor, autoritetet gjyqësore mund të marrin fshehurazi të dhëna duke ndjekur telekomunikacionet, duke kryer kontrole të kështu me radhë; megjithatë, të dy grupet e masave kërkojnë një urdhëresë gjyqësore.¹⁶

14 Në mënyrë strikte, një hetim penal proaktiv ka të bëjë me një situatë që përjash-ton dyshimin e arsyeshëm se një krim është kryer, është gati për t’u kryer, ose se ka ndodhur një veprim specifik, dhe se ka të dyshuar.

15 Hungaria, Suedia, Belgjika dhe Italia.

16 Shiko: M. Damaška. 2001. ‘Dokazno pravo u kaznenom postupku: oris novih

Në modelin e tretë - i cili zbatohet në vende si Shtetet e Bashkuara, Belgjika, Mbretëria e Bashkuar dhe Holanda - kompetencat e autoriteteve të zbatimit të ligjit dhe agjencive të zbulimit mbivendosen. Kjo i referohet rrjedhës së hapur të informacionit midis komuniteteve të zbulimit dhe zbatimit të ligjit ose transferimit të informacionit midis autoriteteve të zbatimit të ligjit dhe komunitetit të zbulimit në të dy drejtimet për të filluar hetime policore në lidhje me krimin e organizuar dhe terrorizmin. Ky shkëmbim informacioni lehtësohet përmes krijimit të bankave të përbashkëta të të dhënave (të tilla si Kutia e Informacionit Kundër Terrorizmit - CT Infobox - në Holandë) dhe qendrave të ekspertëve q; merren me krimet e rënda ose terrorizmin: l' Organe de coordination pour l'analyse de la menace (OCAM) në Belgjikë; Nationaal Trainingscentrum (NCT) dhe Qendra e Ekspertizës Financiare (FEC) në Holandë; dhe Qendra e Përbashkët e Analizës së Terrorizmit (JTAC) në Mbretërinë e Bashkuar. Në Mbretërinë e Bashkuar, JTAC përmendet në kontekstin e seancave përgatitore të detyrueshme sipas Aktit të Terrorizmit 2006. Këto vende kanë një komunitet të fortë dhe të koordinuar të zbulimit - pa ndarje të rëndësishme organizative midis komunitetit të zbulimit dhe zbatimit të rregullt të ligjit, siç është policia. Për shembull, Agjencia e Sigurisë Kombëtare e SHBA, Agjencia e Zbulimit të Mbrojtjes dhe Zyra Kombëtare e Zbulimit kanë njësi të zbulimit brenda Departamentit të Shtetit, FBI-së, Departamentit të Thesarit, Departamentit të Energjisë dhe Forcave të Armatosura, por ka ende dallime të prera në lidhje me objektivat, metodat dhe kontrollin.

3.2. Përvojat kombëtare

Vëzhguar nga pikëpamja e rregullave provuese dhe pranueshmërisë së provave, disa vende kanë më shumë pengesa ligjore se të tjerat që ndikojnë në përdorimin e provave të mbledhura nga zbulimi në gjykatë; disa vende lejojnë vetëm përdorimin e provave të mbledhura nga zbulimi si prova ligjore në procedura pas zbatimit të 'testit të proporcionalitetit' midis interesit publik dhe të drejtës së njeriut.¹⁷

Austria zbaton testin e proporcionalitetit kur vlerëson pranueshmërinë e provave të marra nga shërbimi i zbulimit. Megjithatë, rasti i Austrisë vlen të theksohet në kontekstin e heqjes së barrierave për shkëmbimin

tendencija, Pravni fakultet u Zagrebu; dhe Ž. Karas, Neke primjedbe o izdvajanju nezakonitih materialjalnih dokaza, Policija i sigurnost', Vol. 21, Nr. 4, f. 753-774.

17 Shiko: I. Martinović, D. Kos. 2016. Nezakoniti dokazi: teorijske i praktične dvojbe u svjetlu prakse Evropskog suda za ljudska prava, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, br.2.; I. Bojanić, Z. Đurđević, Dopuštenost uporabe dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih ljudskih prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), Vol. 15, broj 2/2008, str. 973-1003. Shiko më shumë në J.A.E. Vervaele. 2005. 'Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands: emergency criminal law?', Utrecht Law Review, Vol. 1, Botimi 1.

e informacionit midis autoriteteve të zbulimit dhe autoriteteve të zbatimit të ligjit në aktivitetet që lidhen me parandalimin e terrorizmit ose hetimin e krimit të organizuar. Gjyqtari zbaton parimin e proporcionalitetit duke balancuar interesat kundërshtuese të një rasti specifik; nëse ata konsiderojnë – për shembull, në rastet e krimit të organizuar – se interesat e ndjekjes penale tejkalojnë interesat e tjera – për shembull, të drejtën e privatësisë ose të ngjashme – gjyqtari do të lejojë paraqitjen e provave të marra nga shërbimet e zbulimit.¹⁸ Agjencitë austriake të zbulimit dhe të zbatimit të ligjit mbledhin dhe përpunojnë informacion për të përmbushur disa objektiva (si parandalimi i korrupsionit ose mbrojtja e rendit publik kushtetues). Tradicionalisht, agjencitë e zbulimit nuk mund të përdorin masa standarde ndërhyrëse të hetimit në procedurat penale (si bastisja dhe sekuestrimi) ose të reja (si infiltrimi). Ata, megjithatë, kanë kompetenca të përgjithshme të mbikëqyrjes dhe mund të zbatojnë masa të caktuara ndërhyrëse të natyrës parandaluese (si kontrole fizike ose sekuestrimi i mallrave të rrezikshme), dhe në rastet e hetimit të krimeve të rënda (si krimi i organizuar ose korrupsioni) ata mund të ndajnë informacionin e zbulimit me agjencitë e zbatimit të ligjit për të ndihmuar hetimin e tyre. Pranueshmëria e provave të ofruara nga agjencia e zbulimit pastaj shqyrtohet nga gjykata duke përdorur parimin e “balancimit ose proporcionalitetit” për të përcaktuar pranueshmërinë e tyre.¹⁹ Edhe në hetimet penale në lidhje me parandalimin e krimeve të lidhura me terrorin ose krimeve të kryera nga grupet e krimit të organizuar, të cilat përgatiten dhe/ose ekzekutohen nga një organizatë kriminale ose një organizatë terroriste, transferimi i informacionit midis autoriteteve të zbulimit dhe të zbatimit të ligjit çon në shndërrimin e hetimit nga një hetim penal reaktiv në një hetim proaktiv/parandalues, për të mbrojtur interesat e sigurisë kombëtare.

Belgjika ka marrë një qasje më të moderuar duke rritur hetimet e drejtuara nga zbulimi dhe bashkëpunimin midis shërbimeve të zbulimit dhe autoriteteve të zbatimit të ligjit, që rezulton me një dosje të dyfishtë.²⁰ Një dosje e dyfishtë përbëhet nga një dosje e klasifikuar që përmban modus operandi të metodave proaktive të hetimit të ndërmarra nga autoritetet ligjzbatuese dhe një dosje e paklasifikuar, e hapur për publikun me rezultatet e hetimit proaktiv. Ndrysh nga

18 D. Novosel. 2017. 'Use of Classified Data in the Criminal Procedure- Experiences and Method of Work in the Republic of Croatia', Journal of Criminal Law and Criminology, No. 2. Gjetet në: www.journal.maclm.mk.

19 Kodi i Procedurës Penale të Austrisë. Gjetet në: https://www.legislationline.org/download/id/8549/file/Austria_CPC_1975_am122019_de.pdf (Qasur më 14 2021).

20 Agjencia e Bashkimit Evropian për të Drejtat Themelore. Prezumimi i pafajësisë, të drejtat procedurale në procedimin penal (aksesuar më 14 korrik 2021). Gjetet në: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/belgium-2021-country-re-search-presumption-innocence_en.pdf.

Holanda dhe Spanja, dosja e klasifikuar është nën vëzhgim të plotë gjyqësor dhe në dispozicion vetëm të gjykatës, dosja e dytë është pjesë e procedurës kontradiktore dhe është në dispozicion të të gjitha palëve të procedurës; ndërsa rezultatet e hetimit mund të përdoren si prova, gjykimi nuk mund të bazohet ekskluzivisht në këto prova²¹.

Sistemi i drejtësisë penale i **Kroacisë** ka pësuar gjithashtu një reformë të madhe, duke u zhvendosur nga modeli hetues në atë kontradiktor të procedurës. Ndërsa shërbimet e zbulimit të Kroacisë nuk kanë zbatim të ligjit ose fuqi shtrënguese (fuqi arresti), ato janë të autorizuar të përdorin masa të posaçme për të mbledhur informacion – nganjëherë të quajtura si ‘masa shtrënguese’ (të tilla si përgjimet e komunikimit ose mbikqyrja e fshehtë). Detyrat e tyre përfshijnë parandalimin e terrorizmit dhe krimet të organizuar, dhe ata kanë të drejtën të mbledhin fshehurazi të dhëna.²² Megjithatë, shërbimi ligjzbatues duhet të ndjekë një procedurë të posaçme me mandat të përcaktuar nga Gjykata e Lartë e Kroacisë për të përdorur disa masa të parapara në nenin 33 të Ligjit mbi sistemin e sigurisë dhe zbulimit. Këto masa përfshijnë mbikëqyrjen e fshehtë të përmbajtjes së komunikimeve, dërgesave postare dhe të tjera, dhe brenda shtëpive.²³ (Shërbimi i zbulimit nuk është i detyruar të marrë një urdhëresë të Gjykatës së Lartë për të përdorur masat e tjera të posaçme hetimore.²⁴) Urdhëresa duhet të lëshohet nga një gjyqtar i Gjykatës së Lartë; megjithatë, standardi i provës për marrjen e këtij mandati nuk bazohet në dyshime të arsyeshme. Agjencia e zbulimit duhet të tregojë vetëm personat dhe/ose organizatat që i nënshtrohen mbikëqyrjes, qëllimin e mbikëqyrjes dhe masën e nevojshme të mbikëqyrjes.²⁵

Rasti i Dragojeviç kundër Kroacisë ilustron nevojën për shqyrtim të hollësishëm gjyqësor në zbatimin e masave të tilla. Urdhëresat e lëshuar nga gjyqtari hetues u bazuan vetëm në një deklaratë që i referohej kërkesave të zyrës së prokurorit publik dhe pohimit se ‘hetimi nuk mund të kryhej me mjete të tjera’, pa dhënë hollësi nëse kishte mjete më pak ndërhyrëse.²⁶ Qasja e gjyqtarit hetues u

21 J. Vervaele. 2005. ‘Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands: emergency criminal law?’, *Utrecht Law Review*, Vol 1, Issue 1, p. 8

22 Shiko: M.O. Damaska, Mješanjū inkvizitornih i akuzatornih procesnih formi, *Hrvatski Ljetopis za Kazneno Pravo I praksu*, br. 2/1997.

23 Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske, NN 79/06, 105/06. Gjetet në: <https://www.zakon.hr/z/744/Zakon-o-sigurnosno-obavje%C5%A1tajnom-sustavu-Republike-Hrvatske>.

24 Shiko: Đudević, Z. Osvrt na rezultate rada radne skupine Ministarstva pravosuđa za usklađivanje Zakona o kaznenom postupku s Ustavom Republike Hrvatske, *Hrvatski Ljetopis za Kazneno Pravo I praksu*, br. 1/2013.

25 *ibid*

26 Shiko: Dragojević kundër Kroacisë, Kërkesa Nr. 68955/11 (aksesuar më 16 korrik 2021). Gjetet në: <https://cyrilla.org/api/files/1580906744825830svOrpwyq>.

mbështet si nga Gjykata e Lartë ashtu edhe nga Gjykata Kushtetuese. ‘Në një fushë aq të ndjeshme si përdorimi i mbikëqyrjes së fshehtë, [GJEDNJ] kishte vështirësi në pranimin e një interpretimi të tillë të ligjit vendas, i cili parashikonte dhe kërkonte shqyrtim gjyqësor të hollësishëm paraprak të proporcionalitetit të përdorimit të masave të mbikëqyrjes së fshehtë.’²⁷ Mund të argumentohet se justifikimi retrospektiv i gjykatave vendase për anashkalimin e kësaj kërkesë i hapi derën arbitraritetit dhe nuk ofroi masat e duhura mbrojtëse kundër shpërdorimit të mundshëm.²⁸ Për më tepër, GJEDNJ përsëriti se rëndësia e provave, duke përjashtuar provat e kontestuara, do të varet nga rrethanat e secilit rast individualisht. Në këtë rast të veçantë, ku thelbi i regjistrimeve ofronte prova të sakta dhe të besueshme, nevoja për prova mbështetëse ishte përkatësisht më e vogël. Për sa më sipër, gjykata nuk gjeti asgjë për të provuar pretendimin se të drejtat e mbrojtjes së kërkueses ishin shkelur bazuar në provat e paraqitura ose se vlerësimi i provave nga gjykatat vendase ishte arbitrar. Gjykata arriti në përfundimin se ‘... përdorimi i regjistrimeve të rreme si provë nuk e privoi kërkuesin nga një gjykim i drejtë.’ Prandaj nuk ka pasur shkelje të nenit 6, paragrafi 1 i Konventës. Megjithatë standardet nga ky rast mund të zbatohen për raste të tjera të zbulimit që përfshijnë shqyrtimin gjyqësor në zbatimin e masave të veçanta hetimore, mutatis mutandis mund të zbatohen drejtpërdrejt në këtë rast.

Është interesante se doktrina gjermane e matjes ose balancimit është miratuar gjithashtu në legjislacionin kroat. Kështu, rregulli themelor për përjashtimin e provave është përcaktuar në kushtetutën kroate; Neni 29, paragrafi 4 parashikon se ‘provat e marra në mënyrë të paligjshme nuk mund të pranohen në procedurat gjyqësore’. Karakteri absolut dhe përcaktimi i paqartë i këtij rregulli në kushtetutë rezultoi në transpozimin e tij në nenin 9 të Ligjit për Procedurat Penale të Kroacisë të vitit 1997; megjithatë, kjo shkaktoi në shumë probleme praktike (kufizimi i efikasitetit të ndjekjes penale në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit në Kroaci).

Reforma e dytë më e rëndësishme e legjislacionit procedural – duke

pdf.

27 GJEDNJ. 2015. ‘Arsye të pamjaftueshme të dhëna nga gjykatat kroate kur urdhërojnë përgjimin e telefonit të të dyshuarit për trafik droge’, njoftim për shtyp.

28 Për më shumë informacion, shiko: DCAF – Qendra e Gjenevës për Qeverisjen e Sektorit të Sigurisë 2019. Benchbook on the Implementation of the Measures for Interception of Communications. Gjendet në: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/ENG%20Benchbook%20on%20implementation%20of%20measures%20for%20interception%20of%20communication%20e-book.pdf>. Shiko gjithashtu: Columbia Global Freedom of Expression. n.d. ‘Dragojević kundër Kroacisë’ (Ac- u ndërpre më 21 shtator 2021). Gjendet në: [Home//globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/dragojevic-v-croatia/](http://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/dragojevic-v-croatia/).

marrë parasysh se rritja e efikasitetit dhe efektivitetit të ndjekjes penale ishte një nga kushtet kryesore për integrimin e Kroacisë në Bashkimin Evropian – ishte ndryshimi themelor i rregullave për përjashtimin e provave nga procedurat penale. Prandaj, Ligji për Procedurën Penale i vitit 2008 prezantoi për herë të parë modelin e ‘balancimit’ ose ‘matjes’; kjo qasje duhej të zbatohet për të gjitha llojet e provave, duke përjashtuar provat që konsiderohen pjesë e sferës private (intime) sipas doktrinë gjermane, d.m.th. provat e marra me torturë ose ndonjë trajtim tjetër çnjerëzor ose degradues. Kjo dispozitë u shfuqizua, megjithatë, nga Gjykata Kushtetuese e Kroacisë, me arsyetimin se rregulli i ‘balancimit’ ose ‘matjes’ dhe testi i proporcionalitetit nuk duhet të zbatohen në rastet e shkeljes së dinjitetit njerëzor.²⁹ Pas miratimit të ndryshimeve në Ligjin për Procedurën Penale të Kroacisë, u ndryshuan dispozitat përkatëse. Në praktikë, zbatimi i kësaj doktrine rregullohet duke ndarë provat e paligjshme në katër kategori. Kategoria e parë përfshin provat e marra me torturë ose çdo trajtim tjetër çnjerëzor ose degradues. Kategoria e dytë përfshin provat e marra duke shkelur të drejtat e të pandehurit për mbrojtjen e të pandehurit; duke dëmtuar reputacionin ose nderin e tyre; ose duke shkelur parimin e paprekshmërisë së jetës së tyre personale dhe familjare – me përjashtim të rasteve që përfshijnë provat e marra për raste të krimeve të rënda në të cilat interesat e ndjekjes penale mbizotërojnë mbi të drejtën e shkelur. Ndërsa kjo teorikisht hap mundësinë që informacioni i zbulimit (për shembull, nga përgjimet e komunikimit) të përdoret në procedurat penale të Kroacisë, ekzistojnë pengesa të tjera. Për shembull, ndërsa gjyqtarëve mund t’u jepet qasje në informacion të klasifikuar, nuk ka bazë ligjore për përfshirjen e përmbajtjes së klasifikuar në një vendim gjyqësor ose për sigurimin e qasjes së të pandehurit në përmbajtje të klasifikuar, pasi informacioni i klasifikuar është i mbrojtur sipas ligjit (Ligji për Informacionin e Klasifikuar). Nëse prodhuesi/pronari i informacionit të klasifikuar do të deklasifikonte informacionin, megjithatë, ai do të hapte mundësinë e përdorimit të tij në një procedurë gjyqësore. Sidoqoftë, në kontekstin e kësaj kategorie provash, parimi i proporcionalitetit mund të zbatohet në lidhje me provat e marra përmes torturës ose çdo trajtimi tjetër çnjerëzor ose poshtëruës, me kusht që aktgjykimi të mos bazohet ekskluzivisht në prova të tilla (neni 10, paragrafi 4 i Ligjit për Procedurën Penale). Kategoria e tretë e provave të paligjshme përbëhet nga provat e marra duke shkelur dispozitat që rregullojnë procedurën penale; në këto raste nuk mund të zbatohet doktrina e “balancimit”, pasi ligjvënësi që ka parashikuar dispozitat e procedurës penale tashmë i ka peshuar këto interesa. Kategoria e katërt e provave të paligjshme janë provat e

29 Shiko: Gjykata Kushtetuese e Kroacisë, Vendimi, 19 korrik 2012, Rasti Nr. U-I-448/2009, U-I-602/2009, U-I1710/2009, U-I-18153/2009, U-I5813/2010, U-I-2871/2011.

nxjerra nga doktrina ‘fruti i pemës helmuese’, zbatimi i së cilës, sipas literaturës kroate dhe jurisprudencës së Gjykatës së Lartë të Kroacisë, është mjaft i kufizuar.³⁰

Në **Gjermani** dhe vendet e Evropës Qendrore dhe Juglindore, pranueshmëria e provave rregullohet kryesisht me ligje procedurale që përmbajnë dispozita strikte të përcaktuara. Ligji i sotëm Federal për Procedurën Penale në Gjermani ndalon plotësisht përdorimin e provave të marra përmes torturës ose çdo trajtimi tjetër çnjerëzor dhe poshtëruës që shkel të drejtat themelore të të pandehurit.³¹ Lidhur me informacionin e mbledhur nga shërbimet e zbulimit që ka të bëjë me parandalimin e terrorizmit dhe krimin të organizuar, megjithatë, ligji gjerman mbështet të ashtuquajturën teori të matjes ose balancimit (Abwägungslehre), d.m.th. testi i ‘proporcionalitetit’. Sipas kësaj doktrine, shkeljet e vogla ligjore lidhur me mbledhjen e provave do të tolerohen në raste më të rënda penale. Parimi i proporcionalitetit mbështetet nga nevoja për të siguruar një ekuilibër midis mbrojtjes së të drejtave dhe lirive të njeriut, nga njëra anë, dhe ndjekjes penale efektive, nga ana tjetër.³² Kështu, në përputhje me parimin e proporcionalitetit, intensiteti dhe natyra e shkeljes së të drejtave është shumë më pak e rëndësishme se graviteti i krimin në drejtim të vërtetimit nëse lejohen provat e marra nga shkella e këtyre të drejtave. Shkeljet e procedurës së paraparë nga shërbimet e zbulimit për marrjen dhe paraqitjen e provave nuk konsiderohen gjithmonë arsye për shpalljen e këtyre provave të paligjshme. Në vend të kësaj, provat vlerësohen rast pas rasti. Edhe sot, Gjermania nuk ka një sistem plotësisht gjithëpërfshirës të rregullave ligjore që rregullojnë çështjen e përjashtimit të provave të mbledhura nga zbulimi si prova të papranueshme. Në fakt, shumica e standardeve janë zhvilluar sipas jurisprudencës së gjykatave gjermane, e cila ka kundërshtuar ndalimin automatik ligjor të përdorimit dhe paraqitjes së provave të mbledhura nga zbulimi, siç përcaktohet me ligj, dhe ka futur një qasje të re ndaj kësaj çështjeje. Arsyet për këtë lidhen me qëllimet e ndryshme të rregullave përjashtuese të provave ‘të paligjshme’;³³ në sistemin akuzues të ligjit anglo-sakson, rregullat që përjashtojnë provat nga një procedurë penale synojnë kryesisht që të ndalojnë organet e zbatimit të ligjit të marrin prova në mënyrë të paligjshme, ndërsa procedura gjermane i jep përparësi mundësisë që gjykata të

30 Shiko: Kalajxhiev, G., Arifi, B., Marsavelski, A., Bozhinovski, A. 2018. Dëshmi të papranueshme në procedurën penale – Analizë ligjore, botim i Misionit të OSBE-së në Shkup.

31 Kodi Gjerman për Procedurën Penale (Strafprozeßordnung) aktualisht://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html

32 Shiko: Šečić kundër Kroacisë, 31 maj 2007, Kërkesa Nr. 40116/02. Për informata shtesë lexo ing, shih: I. Bojanić/Z. Đurđević, f. 974.

33 Shiko: I. M. Schaal. 2002. Beweisverwertungsverbot bei informatischer Befragung im Strafverfahren, Tenea, f. 66.

përcaktojë të vërtetën materiale.

Italia ka një sistem ligjor dualist, i cili përfshin jo vetëm ligjin standard të procedurës penale, por edhe legjislacionin penal të posaçëm kundër Mafias. Vendi ka një grup të përpunuar instrumentesh proaktive të ligjit penal. Masat parandaluese individuale janë parashikuar sipas Ligjit Italian për Procedurën Penale, duke përfshirë mbikëqyrjen e posaçme nga policia, lëvizjen e lirë të kufizuar dhe arrestimet në shtëpi.³⁴ Masat nuk bazohen në dyshime të arsyeshme, por në lidhje të dyshuara me organizata të lidhura me krimin e organizuar.

Me kalimin e kohës, masat parandaluese u zgjeruan më tej për të përfshirë masat kundër terrorizmit pas ratifikimit të Kornizës së BE-së mbi urdhër-arrestin Evropian. Këto masa parandaluese – që synojnë mbledhjen e informacionit për parandalimin e krimeve të rënda – nuk kërkojnë asnjë urdhër arresti, edhe për të bastisur shtëpitë private pa prova të rëndësishme se ka ndodhur një krim i rëndë, dhe kanë kohëzgjatje më të gjatë.³⁵ Për të zbatuar këto masa në lidhje jo vetëm me aktet terroriste por edhe hetimet penale të zakonshme, mjafton të tregohet se ekzistojnë indikacione për një krim, bazuar në dyshimin e arsyeshëm. Agjencitë e zbulimit kanë mandat të përgjojnë komunikimet nën autorizimin e Prokurorisë Publike, por informacioni i marrë në mënyrë të tillë nuk mund të përdoret në procedurën para-gjyqësore apo të gjyqimit.³⁶ Kodi italian i Procedurës Penale ka një zgjidhje shumë të hapur dhe unike për trajtimin e informacionit të zbulimit si provë në gjykatë. Ligji detyron një ndalim të pjesshëm në vend të një ndalimi absolut të përdorimit të inteligjencës si provë në gjykatë. Dispozitat ekzistuese lejojnë që burimi i provave të mbledhura nga zbulimi të dëgjohet dhe të kryqëzohet në gjykatë. Për më tepër, Kodi i Procedurës Penale përcakton se të dhënat e papërpunuara të mbledhura nga shërbimet e zbulimit mund të përdoren vetëm për të nxitur hetimet gjyqësore; informacioni nuk mund të përbëjë pjesë të procedurës para-gjyqësore apo të gjyqit. Gjykata e Lartë italiane vendosi gjithashtu se lista e zezë e terroristëve ose organizatave terroriste nuk mund të përdoret si provë në gjykatë.³⁷

34 Shiko: Kodi i Procedurës Penale Italiane, 124/2007.

35 M. Nino. 2007. 'Çështja Abu Omar në Itali dhe efektet e dorëzimeve të CIA-s në Evropë mbi Zbatimin e Ligjit dhe Aktivitetet e Zbulimit', *Revue Internationale de Droit Pénal*, Vol. 78 (1-2), f. 113-141.

36 Zakon o sigurnosno-obavještajnom sustavu Republike Hrvatske, NN 79/06, 105/06. Gjetend në: <https://www.zakon.hr/z/744/Zakon-o-sigurnosno-obavje%C5%A1tajnom-sustavu-Republike-Hrvatske>.

37 Për më shumë informacion, shiko: D. Pulitano, 2009. 'Sic alfa e diritto penale'. *Rivista italiana di diritto e procedura penale* 52(2), f. 547-568; K. Nuotio. 2013. 'Security and Criminal Law: A Difficult Relationship', in M. Fichera and J. Kremer, eds. *Ligji dhe Siguria në Evropë: Reconsidering the Security Constitution* (Cambridge, Antwerp, and Portland: Inersentia).

Holanda dallohet në këtë drejtim si një vend që paraqiti në mënyrë gjithëpërfshirëse konceptin e ri të zbatimit proaktiv në Ligjin e tij për Procedurën Penale. Për të kuptuar përdorimin e provave të mbëldhura përmes zbulimit në gjyqe në Holandë, është e rëndësishme të shqyrtohen dy ligje kryesore: Kodi i Procedurës Penale³⁸ dhe Ligji për Dëshmitarët e Mbrojtur.³⁹ Në vitin 1999, Kodi i Procedurës Penale të Holandës paraqiti teknika të posaçme hetimore, si vëzhgimi, infiltrimi, përgjimi dhe mbikëqyrja sistematike dhe elektronike, për të luftuar krimin e organizuar dhe terrorizmin. Këto masa mund të përdoren vetëm pasi gjyqtari shqyrtues të ketë verifikuar nëse janë përmbushur parakushtet ligjore për një masë të tillë ndërhyrëse. Reforma e Kodit të Procedurës Penale vendosi procedura të reja për të lejuar, në rastet e hetimeve penale të krimeve terroriste, që masat ndërhyrëse të zbatohen në mënyrë të ligjshme kundër një personi bazuar në dyshimin e arsyeshëm – në vend që në përgjigje të treguesve të kryerjes dhe/ose planifikimit të një veprë terroriste. Pragu për përdorimin e këtyre masave varet nga indikacionet e një krimi të lidhur me terrorizmin përveç një dyshimi të arsyeshëm për kryerjen e një krimi ose një dyshimi të arsyeshëm se krimet janë duke u komplotuar ose kryer në një kontekst të organizuar.⁴⁰

Oficerët holandezë të zbulimit nuk kanë mandatin për të hetuar veprat penale.⁴¹ Shkëmbimi i informacionit midis Shërbimit holandez të zbulimit dhe agjensive të zbatimit të ligjit është i rregulluar rreptësisht. Bashkëpunimi është një proces njëdrejtimësh: shërbimet e zbulimit mund të japin informacion ose të dhënë në polici lidhur me një hetim penal, por ato nuk janë të detyruara të informojnë agjensitë e zbatimit të ligjit. Nga ana tjetër, policia dhe prokuroria kanë për detyrë të informojnë shërbimet e zbulimit.⁴² Ligji holandez mbi Procedurën Penale parashikon që njësitë e posaçme të policisë holandeze të

-
- 38 Kodi i Procedurës Penale Holandeze (aksesuar më 15 korrik 2021). Gjetet në: [.pdf:// www.legislationline.org/download/id/6416/file/N_Holland_CPC_am2012_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/6416/file/N_Holland_CPC_am2012_en.pdf). Nenet 226g-226m janë relevante për mbrojtjen e oficerëve të zbulimit.
- 39 Shield Witnesses Act, Kamerstukken II 2003-2004, 29 743, no. 1; Kamerstukken II 2003-2004, 29 743, nr. 1; Kamerstukken II 2003-2004, 29 743, nr. 3; Kamerstukken II 2003-2004, 29 743, Nr. 4, Wet afgeschermdde getuigen.
- 40 J.A.E. Vervaele. 2005. 'Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands: emergency criminal law?', *Utrecht Law Review*, Vol. 1, Botimi 1, f. 1-27. Për më shumë informacion, shiko: Jill E.B. Coster van Voorhout. 2006. 'Intelligence as evidence: Comparative criminal research into the viability of the proposed Dutch scheme of shielded intelligence witnesses in England and Wales and legislative compliance with Article 6(3) ECtHR', *Utrecht Law Review*, Vol. 2, Botimi 2, f. 18-22.
- 41 Kodi i Procedurës Penale Holandeze (aksesuar më 15 korrik 2021). Neni 9
- 42 Neni 17 dhe Neni 15(2) i Aktit të Dosjeve të Policisë (Wet op de politieregisters). Shiko gjithashtu: J. Vervaele. 2005. 'Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands: emergency criminal law?', *Utrecht Law Review*, Vol. 1, Botimi 1, f. 6.

mund të mbledhin inteligjencë kriminale lidhur me krimin e organizuar dhe terrorizmin. Departamentet e veçanta rajonale të policisë kanë njësine e tyre të veçantë, por njësi të ngjashme ekzistojnë edhe në nivel kombëtar – për shembull, Departamenti Kombëtar i Hetimit Penal, policia ushtarake, Departamenti Qeveritar i Hetimit dhe Departamenti i të Ardhurave. Raportet/informacioni nga Njësia e Inteligjencës Kriminale Holandeze (CIE) mund të përdoren si një këshillë për hetimet penale dhe mund të krijojnë ‘dyshime të arsyeshme’, duke nisur një ndjekje penale.⁴³ Ligji holandez mbi Procedurën Penale lejon gjithashtu që dëshmitarët e kërcënuar⁴⁴ dhe informatorët e njësive speciale të policisë të dëgjohen në mënyrë anonime ose nëpërmjet përdorimit të masave mbrojtëse në gjykatë. Raporti përfundimtar i njësive speciale, megjithatë, nuk ka vlerë provuese⁴⁵ dhe nuk mund të paraqitet si provë në gjykim. Megjithatë, praktika gjyqësore hollandeze lejon shefat e njësive të posaçme të policisë rajonale të dëshmojnë përpara gjykatës dhe dëshmia e tyre është e pranueshme si provë. Ata kanë të drejtën të mos i përgjigjen asnjë pyetjeje që mund të zbulojë burimin, edhe kur informatorët janë të shqetësuar. Gjykata mund të kërkojë që mbrojtja të mos bëjë asnjë pyetje që mund të rrezikojë në mënyrë të arsyeshme hetimet në vazhdim. Megjithatë, kur bëhet fjalë për përdorimin e drejtpërdrejtë të inteligjencës si provë në gjykatë, jurisprudenca holandeze ka braaktisur qëndrimin e saj të mëparshëm se bazat për dyshim të arsyeshëm mund të mos bazohen ekskluzivisht në provat e mbledhura nga shërbimet e zbulimit.⁴⁶ Gjykatat hollandeze me kujdes të madh kanë shqyrtuar provat e mbledhura përmes zbulimit në rastet e shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut për të parandaluar gjyqet e padrejta. Sipas modelit të ri të legjislacionit anti-terrorist, megjithatë, Gjykata e Lartë e Hollandës vendosi se informacioni i marrë përmes zbulimit mund të përdoret si provë në procedurat penale, por vetëm nën supozimin se nuk ka normë/rregull të përcaktuar ligjor që ndalon përdorimin e një informacioni të tillë si provë.⁴⁷ Prandaj, duhet të ekzistojë një bazë

43 Neni 27 i Ligjit për Procedurën Penale të Mbretërisë së Hollandës (Aksesuar më 21 shtator 2021). Gjendet në: https://www.legislationline.org/download/id/6416/file/Netherlands_CPC_am2012_en.pdf.

44 Mbrojtja e dëshmitarëve të kërcënuar u adresua së pari nga gjykatat, dhe më pas u shtrua dhe u shtri në Aktin e Mbrojtjes së Dëshmitarëve (Wet getuigenbescherming, Wet van 11 nëntor 1993, Staatsblad 603) pas gjykimit të GJEDNJ-së në Kostovski kundër Hollandës, 20 nëntor 1989, GJEDNJ. Për lexim të mëtejshëm, shih: J. Vervaele. 2005. ‘Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands: emergency criminal law?’, *Utrecht Law Review*, Vol. 1, Botimi 1, f. 6.

45 Vlera provuese, ose vlera e provave, mund të përcaktohen si prova që janë mjaftueshëm të dobishme për të provuar diçka të rëndësishme në një gjykim. Nëse ndonjë provë ka një vlerë provuese mund të përcaktohet vetëm nga kryetari i gjyqit në rastin.

46 Gjykata e Lartë e Hollandës, LJN Nr. AF2141, çështja nr 10/150080/0

47 Gjykata e Lartë e Hollandës, LJN Nr. AV4122 dhe LJN Nr. AV4144 (aksesuar më

ligjore për të përdorur sendet ose informacionin si provë. Në vend që të identifikojë një rregull ligjor që mundëson përdorimin e këtij informacioni si provë, ai thotë se gjykatat kanë për detyrë të hetojnë, rast pas rasti, nëse ai mund të paraqitet si provë, dhe se duhet të përmbushë kërkesat e gjykimit të drejtë të nenit 6 të KEDNJ.⁴⁸

Zgjidhja e dytë ligjore e rëndësishme dhe sui generis në sistemin ligjor holandez është Akti për Dëshmitarët e Mbrojtur.⁴⁹ Kjo pjesë legjislacioni bëri ndryshime të caktuara në dispozitat kryesore të Ligjit për Procedurën Penale.⁵⁰ Akti i jep kompetencë gjyqtarit të procedurës paraprake të mbajë ligjërisht fshehur çdo material provues (zakonisht dëshmitë e një oficeri të zbulimit ose të drejtuesve të njësive speciale të policisë) nga publiku – përfshirë pjesëmarrësit e tjerë të procedurës penale – për mbrojtjen e sigurisë kombëtare. Oficeri i zbulimit jep dëshminë para gjykatësit para-gjyqësor dhe duhet të japë pëlqimin e tij me shkrim për transkriptin e dëshmisë që i ofrohet mbrojtjes dhe prokurorit si palë në procedurë dhe që përdoret si provë. Gjyqtari merr gjithashtu transkriptin dhe dokumentet e dëshmisë për të cilat oficeri i zbulimit ka dhënë pëlqimin. Për më tepër, gjykatësi para-gjyqësor mund të thirret si dëshmitar për të vërtetuar dëshminë, por ky Akt i kufizon ata nga dhënia e çdo hollësie që mund të komprometojë identitetin e oficerit të zbulimit. Provat me shkrim ose me të dëgjuar (de audiitu) lejohen në Holandë. Transkriptimi i oficerit të zbulimit lejohet si provë në gjykatë nëse përmbush dy kritere të përcaktuara ligjërisht: (1) dëshmitari (oficeri i zbulimit) është dëgjuar duke ndjekur procedurën penale; dhe (2) krimi për të cilin i pandehuri ndiqet penalisht është një krim i lartë me një dënim minimal me burg prej pesë vjetësh.⁵¹

Ligji i **Serbisë** për Procedurën Penale përcakton rregullin më të gjerë

14 korrik 2021). Gjendet në: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocu-men-f?id=ECLI:NL:HR:2006:AV4122>. Për më shumë informacion, shiko: Jill E.B. Coster van Voorhout. 2006. 'Intelligence as evidence: Comparative criminal research into the viability of the proposed Dutch scheme of shielded intelligence witnesses in England and Wales and legislative compliance with Article 6(3) ECHR', *Utrecht Law Review*, Vol. 2, Botimi 2, f. 18-22.

- 48 J. Vervaele. 2005. 'Terrorism and information sharing between the intelligence and law enforcement communities in the US and the Netherlands: emergency criminal law?', *Utrecht Law Review*, Vol. 1, Botimi 1, f. 6.
- 49 Versioni anglisht i Aktit për Dëshmitarët e Mbrojtur (aksesuar më 14 korrik 2021). Gjendet në: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29743-7.html>.
- 50 Ndryshimet në nenet 187d, 226g-226m, 226b, 178a, 226a të Kodit Holandez të Procedurës Penale.
- 51 Kamerstukken II 2003-2004, 29 743, nr. 2, Kamerstukken II 2004-2005, 29 743, the Heads of the public prosecution office, gjendet në: www.om.nl/files; T. Prakken. 2004. 'Naar een cyclopiisch (straf)recht', *Nederlands Juristenblad*, No. 45; Y. Buruma dhe E.R. Muller. 2003. 'Wet Terroristische Misdrijven in perspectief', *Nederlands Juristenblad*, Nr. 40, gjendet në: publicaties/rechtsbescherming_op_de_helling.pdf.

përrjashtues të provave të paligjshme, krahasuar me vendet e tjera në rajonin e Ballkanit Perëndimor. Nuk ka asnjë ligj apo rregull të qartë që rregullon përdorimin e provave të mbledhura nga zbulimi. Sipas nenit 16, pika 1 të ligjit për procedurën penale, “vendimet e gjyqit nuk mund të bazohen në prova që janë, në mënyrë të drejtpërdrejtë ose të tërthortë, në vetvete ose në mënyrën në të cilën janë marrë, në kundërshtim me Kushtetutën, këtë Kod, statutin tjetër ose rregullat e pranura botërisht të së drejtës ndërkombëtare dhe traktatet ndërkombëtare të ratifikuara, përveçse në procedurat gjyqësore në lidhje me marrjen e provave të tilla”.⁵² Përdorimi i provave të mbledhura nga zbulimi, megjithatë, përbën një shkelje më tepër relative se absolute të dispozitave të procedurës penale.⁵³ Sipas nenit 438, pika 1, nënpika 1, ligji parashikon në mënyrë eksplicite një përjashtim sipas të cilit nuk do të ketë shkelje thelbësore të dispozitave të procedurës penale pavarësisht se aktgjykimi është i bazuar në prova të papranueshme, në përputhje me dispozitat e Ligjit për Procedurën Penale. Kjo do të thotë se gjykata mund të nxjerrë një aktgjykim bazuar në prova të papranueshme nëse prova të tjera mbështesin gjithashtu faktet e çështjes.

Sipas **Kodit sloven** për procedurën penale, ‘gjykata nuk mund ta bazojë vendimin e saj në prova të marra në kundërshtim me të drejtat e njeriut dhe liritë themelore të parashikuara me kushtetutën, as në prova që janë marrë në kundërshtim me dispozitat e procedurës penale dhe që sipas këtij ligji nuk mund të shërbejnë si bazë për një vendim gjyqësor, ose që janë marrë në bazë të provave të tilla të papranueshme’.⁵⁴ Pjesa e parë e kësaj dispozite mund të interpretohet si lejimi i zbatimit të testit të proporcionalitetit. Pjesa e dytë e kësaj dispozite përjashton vetëm përdorimin e provave të marra në kundërshtim me dispozitat e Ligjit për Procedurën Penale, të cilat aktgjykimi mund të mos jetë i bazuar sipas Aktit; në parim, kjo lejon përdorimin e provave të tjera, përkundër shkeljeve të njëjta procedurale lidhur me marrjen e provave të tilla. Gjithashtu është e rëndësishme të merret në konsideratë paragrafi paraprak i të njëjtit nen, i cili thotë se e drejta e gjykatës ‘për të vlerësuar faktet e paraqitura nuk do të jetë e lidhur, ose e kufizuar nga ndonjë rregull formal specifik i provave’. Pra, neni 18, paragrafi 1 i Ligjit për Procedurën Penale potencialisht lejon fleksibilitet në lidhje me pranueshmërinë e provave.

Në **Spanjë**, pavarësisht nga numri i konsiderueshëm i ndryshimeve në Kodin Penal dhe Kodin e Procedurës Penale, nuk ekziston asnjë

52 Ligji për Procedurën Penale të Serbisë. Gjetet në: https://www.legislationline.org/download/id/3560/file/Serbia_2011%20CPC%20English_.pdf.

53 Advokatska komora Srbije, Projekat reforme krivičnog zakonodavstva: konačan izvještaj 2016 godina, Beograd, f. 48.

54 Neni 18, paragrafi 2 i Ligjit për Procedurën Penale të Sllovenisë. Gjetet në: https://www.legislationline.org/download/id/9233/file/SLOV_CPC.pdf.

rregullore mbi përdorimin e informacionit të zbulimit në gjykatë. Ligji mbi zbulimin përfshin një dispozitë që përcakton bashkëpunimin midis shërbimeve të zbulimit dhe shërbimeve të zbatimit të ligjit, si dhe pranueshmërinë e informacionit të zbulimit si provë në pajtim me Kornizën e Këshillit mbi thjeshtësimin e shkëmbimit të informacionit midis agjencive të zbulimit dhe zbatimit të ligjit.⁵⁵ Megjithëse nuk ka dispozita specifike në Kodin Spanjoll të Procedurës Penale, në praktikën gjyqësore, raportet e zbulimit konsiderohen shpesh si prova ekspertësh me karakteristika të veçanta shtesë.⁵⁶ Në praktikën gjyqësore, raportet e zbulimit kategorizohen në të njëjtën mënyrë si dëshmitë dhe provat e ekspertëve. Mbrojtja, megjithatë, nuk mund të marrë në pyetje oficerin e zbulimit, prandaj nuk përputhet plotësisht me parimin e kontradiktës dhe rregullat mbi konfrontimin gjatë procedurave.⁵⁷ Mungesa e tillë e vullnetit për t'ua zbuluar burimet e zbulimit të të akuzuarve justifikohet mbi bazën e mbrojtjes së sigurisë kombëtare, e cila argumentohet të jetë me rëndësi mbizotëruese për të drejtat themelore. Megjithatë, në vendimin e saj, Gjykata e Lartë Spanjolle theksoi rëndësinë e raporteve të policisë që i referoheshin punës së shërbimeve të zbulimit, pasi ato kontribuojnë me njohuri (ekspertizë) specifike teknike në procedurat penale. Vendimi i saj nënkuptonte përdorimin e informacionit të zbulimit, të kualifikuar si prova ekspertësh, në rastet e lidhura me terrorizmin.⁵⁸

Mbretëria e Bashkuar ka legjislacion specifik për përdorimin e informacionit të klasifikuar të zbulimit si provë në procedurat penale. Shërbimet e zbulimit mund të ndajnë informacionin e tyre me autoritetet e zbatimit të ligjit. Megjithatë, autoritetet e zbatimit të

55 Kodi Spanjoll për Procedurën Penale 11/2002, 6 maj, për rregullimin e Qendrës Kombëtare të Inteligjencës. Shiko gjithashtu: Mar Jimeno Bulnes. 2017. 'The use of intelligence information in criminal procedure: A challenge to defence rights in the European and the Spanish panorama', *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 8, Nr. 2, qershor, f. 171-191.

56 R. Castillejo Manzanares. 2011. 'La prueba pericial de inteligencia', *Diario La Ley*, 16 December, No. 7756. Gjetet në: <http://diariolaley.laley.es>. Shiko gjithashtu: Mar Jimeno Bulnes. 2017. 'The use of intelligence information in criminal procedure: A challenge to defence rights in the European and the Spanish panorama', *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 8, Nr. 2, qershor, f. 171-191.

57 Shiko: Alonso R. Peña Cabrera Freyre. 2013. 'El Derecho penal del 1290igo y su influencia en la legislación penal', *Jueces para la democracia*, nr. 77, f. 49-72. Shiko gjithashtu: C. Walker. 2010. 'Conscripting the Public in Terrorism Policing: Towards Safer Communities or a Police State?', *Criminal Law Review*, No. 6; and Mar Jimeno Bulnes. 2017. 'The use of intelligence information in criminal procedure: A challenge to defence rights in the European and the Spanish panorama', *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 8, Nr. 2, qershor, f. 171-191.

58 Shiko formularin e kërimit të Gjykatës së Lartë. Gjetet në: <http://www.poderjudicial.es/search/index.jsp>. Shiko gjithashtu: Mar Jimeno Bulnes. 2017. 'The use of intelligence information in criminal procedure: A challenge to defence rights in the European and the Spanish panorama', *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 8, Nr. 2, qershor, f.171-191.

ligjit nuk mund ta përdorin drejtpërdrejt këto informacione, por duhet të kryejnë hetimin e tyre dhe të ndërtojnë rastin, pasi informacionet e drejtpërdrejta të zbulimit nuk janë të pranueshme në gjykatë.⁵⁹ Procedurat e mbyllura materiale dhe pranueshmëria e dëshmisë me shkrim nga oficerët e zbulimit në gjykatë të parashikuara në Aktin e Drejtësisë dhe Sigurisë të vitit 2013 janë komponentë të rëndësishëm për pranimin e provave të mbledhura nga zbulimi në gjykatë.⁶⁰ Së pari, procedurat e mbyllura materiale janë të fshehta, por gjyqtarit dhe mbrojtësit me certifikatë sigurie u jepet qasje në materiale të ndjeshme të zbulimit. Gjyqtari ka fuqinë të vendosë, me kërkesë të qeverisë, nëse do të paraqesë prova në gjykatë në fshehtësi pa iu dhënë qasje të pandehurit në atë informacion. Akti i Drejtësisë dhe Sigurisë pra ka kodifikuar përdorimin e procedurave të mbyllura materiale në çdo rast civil në të cilin argumentohet se zbulimi i materialit do të dëmtojte sigurinë kombëtare. Përdorimi i procedurave të tilla u paraqit së pari nga Akti i Komisionit të Posaçëm të Apelimit të Emigracionit 1997,⁶¹ i cili lejoi qeverinë të mbështetej në material të fshehtë në kërkimin për të justifikuar deportimin për shkaqe të sigurisë kombëtare. Përveç komponentit të së drejtës penale, procedurat e mbyllura materiale parashikohen në:⁶²

- Akti mbi Antiterrorin, Krimin dhe Sigurinë 2001⁶³ i cili, edhe pse nuk është më në fuqi, lejoi ndalimin e përhershëm të shtetasve të huaj të dyshuar si terroristë;
- Akti për Parandalimin të Terrorizmit 2005⁶⁴ dhe Ligjet për Parandalimin dhe Hetimin e Terrorizmit 2011, të cilat lejuan vendosjen e masave kufizuese ndaj atyre që dyshohen për përfshirje në terrorizëm;
- Akti kundër Terrorizmit 2008, i cili i jep Thesarit të Mbretërisë së Bashkuar mundësinë për të mos zbuluar material nëse është në kundërshtim me interesin publik;⁶⁵ dhe

59 ibid

60 Akti i Drejtësisë dhe Sigurisë. Gjetet në: www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/18/content/Enpted/data.htm.

61 Komisioni i Posaçëm i Apelimit të Emigracionit. Gjetet në: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/68/contents>.

62 Drejtoria e Përgjithshme e Politikave të Brendshme të Parlamentit Evropian – Departamenti i Politikave C. 2014. National Security and Secret Evidence in Legislation and before the Courts: Exploring the Challenges – Study for the LIBE Committee. Gjetet në: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/509991/IPOL_STU\(2014\)509991_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/509991/IPOL_STU(2014)509991_EN.pdf)

63 Akti mbi Antiterrorin, Krimin dhe Sigurinë 2001. Gjetet në: www.legislation.gov.uk/ukpga/2001/24/content

64 Ligji për Parandalimin e Terrorizmit 2005 (i shfuqizuar). Gjetet në: www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/2/contents

65 ibid

- Akti për Drejtësi dhe Siguri i vitit 2013 i përmendur më lart, i cili shtrin përdorimin e procedurave të mbyllura materiale në gjykatat kryesore civile, për shembull, për kërkesat për dëmshpërbim në lidhje me dënimet e jashtëzakonshme dhe rastet e pretenduara të torturës.⁶⁶

Gjatë procedurave të mbyllura materiale, atëherë kur lejohet, provat mund t'i nënshtrohen një shqyrtimi të kryqëzuar, ndoshta nga një avokat i posaçëm – një avokat i caktuar posaçërisht që merret me çështjet që përfshijnë informacionin e klasifikuar të sigurisë dhe udhëzohet të përfaqësojë interesat e një personi në lidhje me materialin që mbahet i fshehtë nga ai person dhe avokatët e tij të zakonshëm. Gjykata gjithmonë vendos për pranueshmërinë e provave në gjykimet e jurisë.⁶⁷ Së dyti, lidhur me përdorimin e dëshmimeve anonime në një gjyq, Shërbimi i Prokurorisë së Kurorës lejon oficerët e zbulimit të japin prova nga prapa një ekrani dhe madje jep anonimitet në disa raste. Megjithatë, kjo ka të ngjarë të lejohet vetëm nëse gjykata është e bindur se paraqitja e dëshmisë në këtë mënyrë nuk do të ndikojë në vërtetësinë e dëshmitarit në rast dhe nuk do të parandalojë kryerjen e ekzaminimit të kryqëzuar. Për më tepër, është pranuar në Mbretërinë e Bashkuar se edhe nëse provat nga dëshmitarët anonimë mund të kenë qenë vendimtare në rastin, kjo nuk e bën dënimin të pasigurt.⁶⁸ Në Mbretërinë e Bashkuar, të gjitha provat relevante në përgjithësi konsiderohen të pranueshme përveç nëse bien brenda një prej rregullave përjashtuese: deklaratat e dëgjimit, interesi publik dhe vetë diskrecioni i gjykatës për të përjashtuar provat.⁶⁹ Lidhur me këtë të fundit, dëshmia paragjyqësore, në parim, mund të pranohet në gjykatë kur vendoset se është e rëndësishme; megjithatë, gjykata ka fuqinë diskrecionale për të përjashtuar provat sipas ligjit të përbashkët dhe nenit 78 të Aktit të Policisë dhe Provave Penale (PACE) 1984. Diskrecioni i gjykatës për të përjashtuar provat e bazuara në drejtësi është një fuqi gjyqësore që i ka rrënjët në Common Law.⁷⁰ Paraqitja e të dhënave të zbulimit (shumë) të ndjeshme mund të përjashtohet nga detyra e zbardhjes sipas imunitetit të interesit publik bazuar në

66 Ligji Kundër Terrorizmit 2008.. Gjetet në: www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/28/pdfs/ukpga_20080028_en.pdf

67 'Law Commission No. 245, para. 3.37' in B. Fitzpatrick. 2002. 'Tinkering or transformation? Proposals and principles in the White Paper, "Justice for All"', Web Journal of Current Legal Issues. Gjetet në: <http://www.bailii.org/uk/other/journals/WebJCLI/2002/issue5/fitzpatrick5.html>

68 Shiko: R v. Taylor and Crabb (1995) and Cooper and Schaub (1994). In R v. Taylor, the Court of Appeal set out some guidelines to assist courts in cases where the names of witnesses are withheld.

69 Sipas Ligjit të Drejtësisë Penale 1988, gjykata duhej të ushtronte diskrecion gjyqësor në bazë të interesit të drejtësisë para se të pranonte provat.

70 C. Walker. 2004. 'Terrorism and Criminal Justice: Past, Present and Future', Criminal Law Review, Shtesë për 50-vjetorin, f. 315.

vendimin e gjykatës, jo atë të oficerit të zbulimit. Siç shpjegohet në një studim të komisionuar nga Komiteti i Parlamentit Evropian për Liritë Civile, Drejtësinë dhe Çështjet e Brendshme (LIBE), pavarësisht nga procedurat e jashtëzakonshme të Mbretërisë së Bashkuar lidhur me përdorimin e provave sekrete në gjykata, 'përdorimi i informacionit dhe materialeve të siguruara nga shërbimet e zbulimit, të cilat mbahen të fshehta dhe nuk u zbulohen të pandehurve në emër të sigurisë kombëtare, ndez debat lidhur me respektimin e gjyqeve të drejta, barazisë së armëve dhe të drejtave themelore. Kjo gjithashtu parashton pyetje të rëndësishme të lidhura me ndryshimin e praktikave të komuniteteve të zbulimit dhe shkallën në të cilën materialet e ofruara nga këto shërbime në gjykata janë shqyrtuar siç duhet nga autoritetet gjyqësore'.⁷¹

Megjithatë, pavarësisht doktrineve ligjore kufizuese dhe të gjera mbi trajtimin dhe përdorimin e provave të mbledhura nga zbulimi, bazuar në rritjen e terrorizmit të brendshëm dhe ndërkombëtar, shtetet duhet të kenë mekanizma të synuar për të lejuar shkëmbimin e informacionit të zbulimit midis shërbimeve të zbulimit dhe zbatimit të ligjit. Provat e zbulimit duhet të përdoren në hetimet dhe ndjekjet penale në një mënyrë që respekton shtetin e së drejtës si sipas ligjit vendas ashtu edhe atij ndërkombëtar, në veçanti të drejtës ndërkombëtare të të drejtave të njeriut.⁷² Megjithatë, siç u pa më lart në qasjet e disa vendeve ndaj zbulimit, nevojitet një reformë e plotë e kapaciteteve ligjore dhe institucionale për të rritur efikasitetin e drejtësisë, për të mbrojtur interesin publik dhe në të njëjtën kohë për të garantuar të drejtat dhe liritë procedurale.

Në **Shtetet e Bashkuara**, ngjarjet e 11 shtatorit kanë ndryshuar në mënyrë dramatike qasjen tradicionale ndaj veprave të lidhura me terrorizmin duke e zhvendosur paradigmen nga sistemi i zakonshëm i drejtësisë penale në një model të jashtëzakonshëm bazuar në interesat e sigurisë kombëtare.⁷³ Ndarja midis zbulimit dhe zbatimit penal nuk është aq strikte në Shtetet e Bashkuara sa në Evropë; si hetimet e zbulimit ashtu edhe ato penale janë vendosur përgjithësisht si strategji parandaluese kundër terrorizmit. Megjithatë, informacioni në përgjithësi nuk shpërndahet – as brenda shërbimeve të zbulimit dhe

71 Drejtoria e Përgjithshme e Politikave të Brendshme të Parlamentit Evropian – Departamenti i Politikave C. 2014. National Security and Secret Evidence in Legislation and before the Courts: Exploring the Challenges – Study for the LIBE Committee. Gjendet në: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/509991/IPOL_STU\(2014\)509991_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/509991/IPOL_STU(2014)509991_EN.pdf)

72 The Rabat Memorandum of Good Practices for Effective Counterterrorism Practice in the Criminal Justice Sector. Gjendet në: <https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/2016%20and%20before/GCTF-Ra-bat-Memorandum-ENG.pdf?ver=2016-09-01-115828-653>.

73 Shiko: Fred Manget. 2006. 'Inteligjenca dhe sistemi i të drejtës penale', Stanford Law and Policy Review, Vol.17, f. 415-436.

as jashtë me agjencitë e zbatimit të ligjit. CIPA⁷⁴ rregullon përdorimin e informacionit të klasifikuar në gjykimet e rregullta penale;⁷⁵ parashikon procedime ex parte për të dyja palët për përdorimin e informacionit të klasifikuar. Pas 11 shtatorit, FISA⁷⁶ fitoi edhe një herë vull pas dispozitave që ishin refuzuar më parë u miratuan në Ligjin Patriot të SHBA-së.⁷⁷ Përveç kësaj, Ligji mbi Trajtimin e të Paraburgosurve i vitit 2005 dhe Akti i Komisioneve Ushtarake i viti 2006⁷⁸ gjithashtu ofrojnë një pistë alternative për procedurat e hetimit, ndjekjes penale dhe gjykimet. Këto pjesë të legjislacionit përmirësuan rrjedhën e informacionit midis agjencive të zbatimit të ligjit dhe shërbimeve të zbulimit dhe hapën mundësi të reja për përdorimin e procedurave të fshehta dhe provave të zbulimit – përgjithësisht si prova konfidenciale – në rastet penale. Në të njëjtën mënyrë që kompetencat hetimore janë zgjeruar në mënyrë të konsiderueshme, bazat për përdorimin e këtyre kompetencave janë bërë gjithashtu më të gjera. Për më tepër, tani është e mundur të kufizohen ndjeshëm të drejtat e mbrojtjes në interes të sigurisë kombëtare. Megjithatë, gjyqësori ende vendos kërkesa strikte për këto kufizime dhe parimi i procesit të rregullt është përforcuar ndjeshëm.⁷⁹ Pavarësisht nga provat e marra, megjithatë, të gjitha provat sekrete përgjithësisht shqyrtohen nga gjyqtarët.

Konkluzion

Vendet evropiane sigurisht kanë bërë ndryshime thelbësore në

74 Akti i Procedurave të Informacionit të Klasifikuar (CIPA) Gjendet në: <https://www.justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-2054-synopsis-classified-information-procedures-act-cipa>.

75 Shih Shtetet e Bashkuara kundër Truong Dinh Hung i cili shqyrton rëndësinë e testit të qëllimit kryesor të CIPA-s në mbledhjen dhe paraqitjen e informacionit të zbulimit në gjykatë. Gjykata mendoi se për aq kohë sa qëllimi kryesor i mbikëqyrjes ishte mbledhja e informacionit të sigurisë kombëtare në lidhje me aktivitetet e një fuqie të huaj, informacioni që rezultoi mund të përdorej në çështjen penale.

76 James G. McAdams, III. n.d. Akti i Mbikëqyrjes së Inteligjencës së Jashtme (FISA) Përmbledhje (E aksesuar më 25 shtator 2021). Gjendet në: https://www.fleetc.gov/sites/default/files/imported_files/training/programs/legal-division/downloads-articles-and-faqs/research-by-subject/miscellaneous/ForeignIntelligenceSurveillanceAct.pdf.

77 Akti Patriot autorizoi në mënyrë eksplicite agjencitë e zbatimit të ligjit për të ndarë me komunitetin e zbulimit çdo informacion të zbulimit të huaj të identifikuar si Rregulli 6(e) i informacionit të Jurisë së Madhe ose Titulli III informacioni elektronik, me tel dhe gojor i përgjimit që ishte gjeneruar nga një hetim penal.

78 Qëllimi kryesor i Aktit të Komisioneve Ushtarake ishte 'autorizimi i gjykimet nga Komisioni Ushtarak për shkelje të ligjit të luftës dhe për qëllime të tjera'. Ky është një Akt i Kongresit dhe u hartua menjëherë pas vendimit të Gjykatës së Lartë të SHBA për çështjen Hamdan kundër Rumsfeld në 2006 (Opinion i Gjykatës së Lartë në Hamdan kundër Rumsfeld).

79 Shiko: A. Bozhinovski. 2015. 'The Influence of Magna Carta Libertatum in the Development of the Principle of Rule of Law', SEEU Review, Special Edition, Vol. 11, Botimi 1.

sistemet e tyre të drejtësisë penale në përgjigje të ndryshimit të paradigmes kundër terrorizmit, duke transformuar objektivat, natyrën dhe instrumentet e të drejtës penale. Shtetet megjithatë ende po përpiqen të identifikojnë modelin e përshtatshëm për përdorimin e zbulimit si provë në gjykatë – që gjen një ekuilibër midis garancive të gjyqimit të drejtë dhe mbrojtjes së interesave specifike (si siguria kombëtare dhe rendi publik), duke respektuar standardet dhe parimet e GJEDNJ dhe GJED. Disa vende kanë futur masa gjatë fazës së gjyqit për të mbrojtur identitetin e një dëshmitari apo agjenti të zbulimit, duke lejuar gjykatën dhe avokatët mbrojtës të kryejnë marrje në pyetje prapa një ekrani duke siguruar anonimitetin. Vende të tjera, të tilla si Holanda, kanë miratuar një qasje të ndryshme ndaj pranueshmërisë së provave të mbledhura të zbulimit dhe nuk e ndalojnë atë të përdoret si provë në gjykatë. Mbikëqyrja e fortë gjyqësore e Mbretërisë së Bashkuar dhe vlerësimi i një informacioni të tillë ofron një shembull pozitiv se si të sigurohet një ekuilibër i qartë midis interesit të sigurisë publike dhe të drejtës për një këshill mbrojtës, duke lejuar që informacioni i zbulimit të klasifikohet si i ndjeshëm pa penguar të akuzuarin të përfaqësohet nga një avokat i veçantë në procedurat e mbyllura materiale. Megjithë goditjen kundër dispozitave të posaçme mbrojtëse, një avokat është së paku i pranishëm për të kundërshtuar oficerin e zbulimit në procedimin material. Secili shtet duhet të identifikojë metodën e vet të përshtatshme të pranimit të provave të mbledhura nga zbulimi në procedurat gjyqësore, sipas traditës dhe praktikës së tyre përkatëse ligjore. Megjithatë, i gjithë legjislacioni duhet të përputhet me tre standardet kryesore të GJEDNJ-së dhe kriteret për një gjykim të drejtë. Çdo zgjidhje ligjore duhet të garantojë që (a) masat e veçanta të jenë përdorur vetëm si një mjet i fundit; (b) mbrojtja ka pasur mundësinë të shqyrtojë provat dhe të marrë në pyetje dëshmitarët; dhe (c) gjykatësit e gjyqit kanë qenë në gjendje të shqyrtojnë provat për të siguruar një gjykim të drejtë. Në fund të fundit, pavarësisht nga masat e zbatuara për të mbrojtur dëshmitarët ose për të luftuar terrorizmin, modeli i zgjedhur nuk duhet në asnjë rrethanë të shkelë të drejtat procedurale penale.

Lidhur me vlerësimin gjyqësor të provave, jurisprudenca e GJEDNJ-së për këtë çështje tregon qartë se, në ekzekutimin e vendimeve të GJEDNJ-së, gjykata vlerëson nëse procedura e përgjithshme penale ishte e drejtë; në këtë kontekst, provat e mbledhura nga shërbimet e zbulimit përmes përgjimit të komunikimeve ose shkeljes së të drejtave të privatësisë së shtetasve nuk çojnë automatikisht në supozimin se procedura e zbatimit të masave të veçanta hetimore kundër tyre ka qenë e padrejtë. Në këto rrethana, gjykata zbaton testin e proporcionalitetit për të vendosur nëse shkelja e një të drejte të veçantë të garantuar sipas ligjit, kushtetutës ose konventës vendase mund të justifikohet. Në lidhje me nenin 8, kufiri i vlerësimit ndryshon sipas rrethanave, rastit dhe prejardhjes së tij; vendimi udhëhiqet nga

dy grupe rrethanash: (1) nëse shkelja e një të drejte të veçantë është e justifikuar, e nevojshme dhe proporcionale me interesin publik; dhe (2) nëse shteti ka ndërmarrë masa të mjaftueshme për të respektuar detyrimet e tij.

Në shqyrtimin e natyrës së shkeljes së konventës, gjykata vlerëson nëse përdorimi i informacionit të zbulimit të marrë duke shkelur nenin 8 (privatësia) si provë e bën gjykimin të padrejtë dhe nëse është në kundërshtim me nenin 6 (gjykimi i drejtë), duke marrë në konsideratë rrethanat e çështjes. Gjykata gjithashtu vlerëson nëse e drejta e kërkuarit për mbrojtje është respektuar dhe cilësia dhe rëndësia e provave në fjalë (d.m.th. rëndësia e tyre për interesat e drejtësisë penale). Në kuadër të së drejtës së privatësisë, gjykata në disa raste ka konstatuar se kjo e drejtë ka rëndësi dytësore krahasuar me të drejtën për gjykim të drejtë dhe parimin e mbrojtjes së interesit publik, i cili është gjithmonë prioriteti numër një. Kështu, reforma e ligjeve procedurale dhe zgjidhjeve të tjera ligjore lidhur me to duhet të përfshijnë interesin publik si një kriter për vlerësimin e provave të mbledhura nga shërbimet e zbulimit në një procedurë penale. Kjo shtesë do të bënte të mundur përcaktimin e lehtë të rëndësisë së shkeljes mbi të drejtën e privatësisë, veçanërisht kur provat janë të lidhura me kryerjen e një krimi. Prandaj, provat e mbledhura nga zbulimi që zbulojnë se krimet e lidhura me terrorizmin po planifikohen ose kryhen, ose janë kryer nga persona që kërkojnë të prishin rendin publik, mund të përdoren si prova në procedurat penale para gjykatës.

Siç u elaborua më lart, shumica e ligjeve të procedurës penale në lidhje me ligjshmërinë e provave të mbledhura nga shërbimi i zbulimit vendosin theksin mbi mënyrën e marrjes së provave, dhe jo nëse këto prova janë në interes të drejtësisë. Ligjvënësit gjatë hartimit të reformave ligjore në të ardhmen, në mënyrë që të mbrojnë interesin publik dhe të drejtat e personit të akuzuar, duhet të marrin në konsideratë kryesisht doktrinën gjermane të “matjes ose balancimit” duke zbatuar “testin e proporcionalitetit”, i cili pranon provat e mbledhura nga shërbimi i zbulimit në situata të caktuara, por gjithashtu siguron mbrojtje të mjaftueshme të të drejtave të njeriut të të pandehurit. Mund të zhvillohen zgjidhje të ndryshme për të mundësuar zbatimin e testit të proporcionalitetit dhe për të ndihmuar në vendosjen e së vërtetës në procedurat penale duke zgjeruar rregullat mbi provat e pranueshme. Në çdo rast, e drejta e privatësisë dhe privilegji kundër vetëinkriminimit nuk përjashtojnë zbatimin e përgjimit të paautorizuar. Këto të drejta të njeriut, të njohura gjerësisht në sistemet ligjore bashkëkohore, nuk përfshijnë një ndalim të përgjithshëm që do të përjashtonte që disa deklarata të të pandehurve të përdoren kundër tyre.

DCAF Geneva Centre
for Security Sector
Governance

DCAF Geneva Headquarters

P.O.Box 1360
CH-1211 Geneva 1
Switzerland

✉ info@dcaf.ch

☎ +41 (0) 22 730 9400

www.dcaf.ch

🐦 [@DCAF_Geneva](https://twitter.com/DCAF_Geneva)